

Patryk Patoleta

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

patrykpatoletaa@gmail.com

Zasada odrębności i niezależności sądów i trybunałów a obraz polskiego sądownictwa we współczesnym społeczeństwie – aspekt socjologiczno-prawny

*The rule of distinctiveness and independence of the courts and
tribunal and the picture of polish judiciary in the contemporary
society – a sociological and legal aspect*

STRESZCZENIE

Rozważania dotyczące władzy sądowniczej w Polsce należy rozpocząć od ustawy zasadniczej, którą jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku. Zawarte w niej reguły odrębności i niezależności sądów i Trybunałów stanowią jeden z fundamentów wymiaru sprawiedliwości. Działalność wymiaru sprawiedliwości podlega ocenie społecznej, a jej kierunek bez wątpienia wpływa na jakość i płynność realizowania funkcji sądownictwa jaką jest m.in. wymierzenie sprawiedliwości. Poniższa praca ma na celu analizę opinii społecznych dotyczących sądownictwa w Polsce, wskazaniu obszarów najbardziej newralgicznych, wykazania obecnych trendów w społeczeństwie dotkniętym kryzysem sądownictwa oraz przedstawienie proponowanych kroków, które mogłyby zrealizować samorząd sędziowski lub inne instytucje publiczne w celu odbudowy zaufania do władzy sądowniczej, co w konsekwencji umożliwi prawidłowe realizowanie zasady konstytucyjnej stanowiącej o niezawisłość oraz niezależność sądów Rzeczypospolitej Polskiej.

Słowa kluczowe: prawo konstytucyjne, zasada odrębności i niezależności sądów i trybunałów, socjologia prawa, opinia społeczna, kryzys polskiego sądownictwa.

WSTĘP

Rozważania dotyczące władzy sądowniczej w Polsce należy rozpocząć od swojego fundamentu sądownictwa, który stanowi art. 10 Konstytucji Rzeczypospolitej, implementujący do systemu prawnego zasadę trójpodziału i równoważenia

się władz. Funkcję wymienionego wyżej przepisu należy rozpatrywać w dwójaki sposób¹ - po pierwsze: jako podstawę ustroju państwa wskazującą kierunek interpretacji szczegółowych przepisów ustawy zasadniczej (również w zakresie kompetencji organów państwowych) oraz po drugie: zasadę ograniczenia władzy w celu realizacji ochrony wolności jednostki.

Wyodrębniając władzę sądowniczą w modelu monteskiuszowskim wskazać można wyjątkowe „podfunkcje”, które pełni w oderwaniu od dwóch pozostałych², a mianowicie, wymierzenie sprawiedliwości, kontrola norm oraz orzekanie o odpowiedzialności konstytucyjnej (w przypadku ostatniej „podfunkcji” warto zaznaczyć, że za jej realizację odpowiedzialny jest wyłącznie Trybunał Stanu). Odrębność i niezależność władzy sądowniczej od pozostałych (ustawodawczej i wykonawczej) zaznaczona została w art. 173 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku³ (dalej K), który stanowi rozwinięcie art 10 K⁴ w zakresie relacji pomiędzy władzą sądowniczą w stosunku do pozostałych. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że ustawodawca podjął decyzję o objęciu szczególną ochroną władzę sądowniczą wskazując bezpośrednio w przepisach jej odrębność od pozostałych organów.

W celu głębszego zrozumienia omawianego zagadnienia, należy wyjaśnić pojęcie „odrębności i niezależności sądów i Trybunałów” a oznacza ono jak, zauważył Trybunał Konstytucyjny (między innymi) w wyroku z dnia z dnia 19 lipca 2005 r.⁵, że „przyznane sądom i Trybunałom uprawnienia i kompetencje nie mogą być wykonywane przez inne podmioty”. Powyższa zasada jednocześnie powoduje wydzielenie organizacyjne spośród innych władz⁶ co umożliwia sądom spełnianie przewidzianych funkcji i podfunkcji w środowisku pozbawionym nacisków ze strony innych organizacji państwowych.

Realizacja przedmiotowej zasady jest zagadnieniem wieloaspektowym i jak wskazuje B. Banaszak następuje poprzez „oddzielenie organizacyjne, sądów i trybunałów od organów innych władz, pozostawienie wyłącznie sądomi decydowania o tym, czy przedłożona mu sprawa należy do jego kompetencji, zapewnienie w ustawie odpowiedniego udziału samorządu sędziowskiego podczas powoływania prezesa danego sądu, zakaz pozbawiania przez inne władze dostępu obywatela do sądu, zapewnienie środków finansowych umożliwiających permanentne funkcjonowanie sądów i trybunałów oraz zapewnienie sędziom wynagrodzenia, dopuszczalność ingerencji organów innych władz jedynie w poza-orzeczniczą sferę działalności

¹ M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016.

² P. Sarnecki, *Artykuł 10*, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja RP. Komentarz*, t. 5.

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483.

⁴ M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, Warszawa 2016.

⁵ Wyrok TK z dnia 19 lipca 2005 r., K 28/04, Legalis nr 69675.

⁶ M. Masternak-Kubiak, [w:] H. Haczkowska (red.), *Konstytucja*, s. 429.

sądów, gwarancje dotyczące pozycji sędziego, a także gwarancje o charakterze procesowym takie jak: jawność postępowania sądowego, tajność narady sędziowskiej, kolegialność orzekania, swobodna ocena dowodów, instytucja wyłączenia sędziego od udziału w konkretnej sprawie”.⁷

Wyszczególnienie zasady odrębności i niezależności sądów jest konieczne w przypadku narzuconych funkcji na omawianą instytucję. Istota funkcjonowania sądów jest głęboko zakorzeniona w społeczeństwie, szczególnie patrząc przez pryzmat podfunkcji wymierzania sprawiedliwości pożądanę jest powszechne zaufanie do instytucji, tak jak i szacunek do osób piastujących stanowiska sędziowskie. Obecnie, pomimo funkcjonowania wszelakich rozwiązań prawnych mających na celu wzbudzenie oraz utrzymanie zaufania do zawodu sędziego a pośrednio gwarancję realizacji zasad niezależności i odrębności sądów, takich jak uchwalenie „Zbioru zasad etyki zawodowej sędziów”, konstrukcja szczegółowych zasad odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów i asesorów sądowych zawartych w ustawie z dnia 27 lipca 2001 r. – „Prawo o ustroju sądów powszechnych”, działalności samorządu sędziowskiego, a także wielu innych inicjatyw społecznych, mamy do czynienia z Kryzysem Sądownictwa w Polsce.

Poniższa praca ma na celu analizę opinii społecznych dotyczących sądownictwa w Polsce, wskazaniu obszarów najbardziej newralgicznych, wykazania obecnych trendów w społeczeństwie dotkniętym kryzysem sądownictwa, oraz przedstawieniem proponowanych kroków, które mogłyby zrealizować samorząd sędziowski lub inne instytucje publiczne w celu odbudowy zaufania do władzy sądowniczej, która w konsekwencji umożliwi prawidłowe realizowanie zasady konstytucyjnej stanowiącej o niezawisłości oraz niezależności sądów Rzeczypospolitej Polskiej.

7 września 2016 r. Instytut badań rynkowych i społecznych (dalej Ibris) przeprowadził badanie społeczne pt. „Zaufanie do instytucji”⁸. Tezą postawioną przez badaczy było zbadanie powszechnego wśród obywateli Rzeczypospolitej przekonania o braku zaufania i dystansie do instytucji publicznych takich jak Policja, wojsko, Kościół Katolicki a także Sądów, Trybunałów, jak i władzy wykonawczej.

Ze względu na zakres tematyczny pracy poddane analizie zostaną wyniki dotyczące zaufania do Sądów jako instytucji w oczywisty i bezpośredni sposób związanych z realizacją zasady odrębności i niezależności sądów i trybunałów.

Jako pierwsze zostaną przeanalizowane wyniki badań dotyczące zaufania do sądownictwa. Na podstawie otrzymanych informacji, można zauważyć, iż kobiety są bardziej przychylnie władzy sędziowskiej, 17% respondentek okazuje najwyższy poziom aprobaty dla instytucji, gdzie jedynie 7% mężczyzn (respondentów)

⁷ B. Banaszak (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, Legalis.

⁸ https://www.ibris.pl/Polacy_bardziej_ufaja_sadom_niz_politykom_2/ (dostęp: 10.06.2018 r.), <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1X2AEbZmWn9N86dmlP4qgrQ4yAMynmzfHaH0mgImsIe0/pubhtml#> (dostęp: 10.06.2018 r.)

opowiada się za zdecydowanym zaufaniem dla władzy sędziowskiej, następnie umiarkowaną aprobatę dla sądów wyraża 31% kobiet. Istotną kwestią jest taki sam stopień „umiarkowanej aprobaty” dla wymiaru sprawiedliwości wyrażany przez mężczyzn – w przedmiotowym badaniu również wyniósł 31%. Odczucia obojętne reprezentuje 17% kobiet oraz 19% mężczyzn. Skrajnie negatywną postawę wśród grupy reprezentatywnej postuluje 8% kobiet oraz 18% mężczyzn. Brak zdania przedstawiają wartości marginalne, jedynie 4% kobiet oraz 8% mężczyzn na pytanie dot. zaufania do sądów odpowiedziało – „trudno powiedzieć”. Wśród kobiet zarówno odczucia skrajnie pozytywne jak i obojętne uzyskują tą samą wartość – 17%, co ciekawe w przypadku mężczyzn podobne wartości reprezentują odczucia obojętne – 19% jak i skrajnie negatywne – 18%. Trudno nie zauważyć większej aprobaty dla władzy sądowniczej przez kobiety, składa się na nią może wiele czynników takich jak np.: decyzje sądów o wykonywaniu władzy rodzicielskiej i opieki nad małoletnimi dziećmi, w których opieka zdecydowanie częściej powierzana jest matkom, na rok 2016 było to 17395 wyroków na korzyść matek a zaledwie 1480 na korzyść ojców⁹. Oznacza to, że ponad 92% orzeczeń wykonywanych jest na korzyść kobiet. Kolejnym faktem, mogącym mieć znaczenie w różnicach poglądów na temat sądów przez kobiety i mężczyzn jest również feminizacja składów orzekających na stan 31 grudnia 2016r. kobiety stanowiły ok. 67% powołanych sędziów w ogóle¹⁰. Ostatnim przywołanym w poniższej pracy argumentem, jest ilość kobiet w zakładach karnych, których odsetek w stosunku do mężczyzn wynosił w roku 2016 zaledwie 3,6%, zauważyć można, że kobiety mają statystycznie mniej przykrych doświadczeń związanych z wymiarem sprawiedliwości¹¹.

Kolejną zmianą zastosowaną przez Ibris była selekcja odpowiedzi respondentów ze względu na przynależność do danej grupy wiekowej. Największe zaufanie do władzy sądowniczej w świetle przeprowadzonego badania wykazują osoby w wieku od 18 do 24 lat, jednakże należy zaznaczyć, iż skrajnie pozytywną opinię reprezentuje jedynie 20% respondentów w przedziale wiekowym 18–24, co paradoksalnie stanowi najmniej popularną opinię w przedmiotowej grupie. Umiarkowane zaufanie reprezentuje najwięcej respondentów w omawianej grupie wiekowej – 37%, zaś obojętny stosunek wyraża 22% respondentów. Za umiarkowanie negatywnym stosunkiem opowiada się 21% ankietowanych. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż odpowiedzi „zdecydowanie nie ufam” oraz „trudno powiedzieć” nie udzielił żaden respondent w przedziale wiekowym 18–24 lat.

Następny przedział wiekowy zastosowany przez badaczy Ibis to 25–34 lata. Należy zwrócić uwagę na szerszy zakres stosowanej zmiennej w kontekście do

⁹ *Rocznik Demograficzny 2017* Głównego Urzędu Statystycznego.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2017* TABL. 11 (83).

poprzedniej, jest to niewątpliwie spowodowane właściwościami grupy. Najpopularniejszą opinią wśród respondentów w przedziale wiekowym 25–34 lata jest umiarkowany optymizm – 47% ankietowanych na pytanie dot. zaufania do władzy sądowniczej odpowiedziało „Raczej ufam”, co stanowi nie tylko najwyższy wynik spośród podanych odpowiedzi w danej grupie wiekowej, ale i najwyższą wartość wśród odpowiedzi we wszystkich grupach wiekowych. Skrajnie pozytywna wartość przedstawia 11% respondentów omawianej grupy, zaś skrajnie negatywną (niewystępującą wśród grupy wiekowej 18–24 lata) postawę reprezentuje 8% ankietowanych. Umiarkowanie negatywną postawę przedstawia 24% zaś obojętność dla władzy sądowniczej wykazuje 11%.

Kolejną omawianą zmienną jest grupa wiekowa znajdująca się w przedziale 35–44 lata. W tej grupie wiekowej dominuje neutralność, aż 38% respondentów na pytanie dot. zaufania do władzy sądowniczej udzieliło odpowiedzi „jest mi obojętny”. Za skrajnie wysokim zaufaniem opowiedziało się 12% respondentów co stanowi ekwiwalent ankietowanych przedstawiających przeciwny punkt widzenia (również 12% respondentów opowiedziało się za zdecydowanym brakiem zaufania do władzy sądowniczej). Umiarkowany optymizm wykazuje 19% respondentów w wieku 35–44 lata tak samo jak umiarkowany pesymizm, za którym również opowiedziało się 19% ankietowanych. Na podstawie otrzymanych wyników, stwierdzić można, że przedmiotowa grupa wykazuje najwyższą stabilność w stosunku do zaufania dla władzy sądowniczej, trend wśród respondentów wyznacza obojętność a pozostałe wartości (skrajnie pozytywne do skrajnie negatywnych i umiarkowanie pozytywne do umiarkowanie negatywnych) są sobie równe.

Następny przedział wiekowy zastosowany przez badaczy Ibis to 45–54 lata, dominującą odpowiedzią wśród respondentów tej grupy jest umiarkowane pozytywne nastawienie do władzy sądowniczej oscylujące w okolicach 35% (występujące również w grupie wiekowej 25–34 lata). Zwrócić uwagę należy na pojawienie się po raz pierwszy odpowiedzi „trudno powiedzieć”, która nie występowała w poprzednio omawianych grupach wiekowych a wśród respondentów w wieku 45–54 lat wyniosła 6%. Za skrajnie wysokim zaufaniem opowiedziało się 18% respondentów. Za stanowiskiem obojętnym opowiedziało się 15%, zaś umiarkowanie negatywną opinie (podobnie jak w przypadku skrajnie pozytywnej) wykazało 18%. Zdecydowany brak zaufania do władzy sądowniczej w grupie wiekowej 45–54 lat przejawia 9% respondentów.

Przedostatnią omawianą grupą wiekową jest zbiorowość respondentów w wieku 55–64 lat, w tej grupie przeważają nastroje umiarkowanie negatywne oraz skrajnie negatywne, 34% respondentów określiła swoje stanowisko jako „raczej nie ufam” zaś 22% jako „zdecydowanie nie ufam”. Powyższa grupa jest bezsprzecznie najbardziej negatywnie nastawiona do władzy sędziowskiej spośród wcześniej wymienionych (i następującej), skrajnie pozytywne zdanie ma jedynie 6% a umiarkowanie pozytywne 16%. Respondenci, których cechuje obojętny sto-

sunek do władzy sądowniczej stanowią 19% ankietowanych, swojego zdania nie przedstawiło 3% respondentów.

Ostatnią omawianą grupę reprezentują ankietowani w wieku 65 i więcej lat, wśród nich dominuje (zarówno jak w grupach 18–24, 25–34 i 45–54) umiarkowanie pozytywne stosunek do władzy sądowniczej wynoszący 25%, jednakże w grupie jako zbiorowości występuje ogólnie negatywne nastawienie, 21% respondentów udzieliło skrajnie negatywnych odpowiedzi, tyle samo (21%) respondentów na pytanie dot. zaufania do sądów udzieliło odpowiedzi umiarkowanie negatywnej. Obojętny stosunek wykazało 11% respondentów, zaś skrajnie pozytywny 14%. Najbardziej podawaną odpowiedzią (we wszystkich grupach wiekowych) był wariant „trudno powiedzieć”, który wybrało 7% respondentów.

Powyżej przedstawione dane poddane analizie nie wykazują jednoznacznych zależności pomiędzy wiekiem a stosunkiem do sądownictwa, błędnym byłoby stwierdzenie, że wraz z wiekiem rośnie niezadowolenie czy też brak zaufania do instytucji, gdyż rośnie ono wśród respondentów jedynie do 44 roku życia, to samo dotyczy pozytywnych aspektów postrzegania sądownictwa, uznać należy więc, że inne aspekty przyczyniają się do budowania w społeczeństwie opinii o sądach.

Kolejną zmienną poddaną badaniom był status majątkowy respondentów a stosunek do władzy sędziowskiej. Po przeprowadzonej analizie danych można wyciągnąć następujące wnioski: najmniejsze zaufanie do władzy sądowniczej w świetle przeprowadzonego badania wykazują osoby, których dochód netto mieści się w skali od 0 do 999zł, suma odpowiedzi „raczej nie ufam”, którą wybrało 44% i „zdecydowanie nie ufam”, za którą opowiedziało się 9% ankietowanych wynosi 53%, wynik ten klasyfikuje omawianą grupę jako najmniej przychylną sądom, jednakże należy zaznaczyć, iż skrajnie pozytywną opinię reprezentuje jedynie 9% respondentów, co paradoksalnie stanowi najniższy wynik spośród wszystkich pozostałych grup opowiadających się za skrajnie negatywną opinią o władzy sądowniczej w całym badaniu. Umiarkowane zaufanie reprezentuje 25% respondentów, zaś obojętny stosunek wyraża 16% ankietowanych. Skrajnie pozytywny stosunek występuje jedynie u 5% respondentów i tak jak w przypadku skrajnie negatywnego stanowi najniższy wynik spośród wszystkich pozostałych grup opowiadających się za skrajnie negatywną opinią o władzy sądowniczej w całym badaniu. W omawianej grupie odpowiedzi „trudno powiedzieć” udzieliło 2% respondentów.

Następny przedział majątkowy zastosowany przez badaczy Ibis to zarobki nie przekraczające 1.000 do 1.999zł netto. Najpopularniejszą opinią wśród respondentów jest umiarkowanie – pozytywna postawa, którą reprezentuje 40% ankietowanych. Skrajnie pozytywna wartość przedstawia 9% respondentów omawianej grupy, zaś skrajnie negatywną 11%. Umiarkowanie negatywną postawę przedstawia 13% zaś obojętność dla władzy sądowniczej wykazuje 28%.

Kolejną omawianą zmienną jest grupa, której dochody mieszczą się w przedziale 2.000 – 2.999zł netto. W tej grupie majątkowej dominuje skrajnie pozy-

tywne nastawienie, aż 32% respondentów na pytanie dot. zaufania do władzy sądowniczej udzieliło odpowiedzi „Zdecydowanie ufam” co stanowi najwyższy wynik spośród wszystkich pozostałych grup opowiadających się za skrajnie pozytywną opinią o władzy sądowniczej w całym badaniu. Umiarkowany optymizm w przedmiotowej grupie reprezentuje 19% badanych, po zsumowaniu z wynikami odpowiedzi skrajnie pozytywnej, klasyfikuje przedstawicieli powyższej grupy majątkowej jako grupę najbardziej przychylną władzy sędziowskiej. Obojętność wśród omawianej grupy wykazuje 16% respondentów, tyle samo (16%) wykazuje umiarkowanie negatywne nastawienie. Zdecydowany brak zaufania do władzy sędziowskiej przedstawia 13% ankietowanych a 3% nie określiło jednoznacznego stanowiska w omawianej kwestii.

Następny przedział majątkowy zastosowany przez badaczy Ibis to 3.000–3.999zł dochodu netto, dominującą odpowiedzią wśród respondentów tej grupy jest umiarkowane pozytywne nastawienie do władzy sądowniczej oscylujące w okolicach 43%. Za skrajnie wysokim zaufaniem opowiedziało się 22% respondentów. Obojętność wykazało 17%, zaś umiarkowanie negatywną opinię reprezentowało 4% ankietowanych. Zdecydowany brak zaufania do władzy sądowniczej w grupie majątkowej osiągającej 3.000–3.999zł dochodu netto wykazało 13% respondentów.

Ostatnią omawianą grupą majątkową jest zbiorowość respondentów osiągających dochód 4.000zł netto i więcej. W tej grupie dominującą odpowiedzią stanowiła opcja umiarkowanie pozytywna wynosząca 32%. Grupa wyrażająca zdecydowane zaufanie do Sądów oscylowała w okolicach 8%, stanowisko przeciwne (skrajnie negatywne) wyraziło 24% respondentów, 16% ankietowanych było zdania umiarkowanie negatywnego, a 12% wyraziło obojętny stosunek. Najwięcej spośród badanych grup, ponieważ aż 8% respondentów nie wyraziło stanowiska w sprawie, pomimo iż z powyższych danych mogłoby się wydawać, że zbiorowość jako całość ma pozytywny stosunek do władzy sądowniczej, należy zwrócić uwagę na sumy procentowe składników nacechowanych pozytywnym jak i negatywnym zaufaniem do Sądownictwa, obydwie te sumy (8% + 32% a także 16% i 24%) równoważą się, dając badaczowi obraz umiarkowanego rozłożenia zaufania, które nie występowało, w żadnej z wcześniej opisywanych grup, uwagę jednak należy zwrócić, iż skrajnie negatywne wartości przeważają skrajnie pozytywne, co uniemożliwia stwierdzenie równowagi w powyższej grupie a nawet skłania badacza do wysunięcia wniosku, że respondenci najzamożniejsi, mimo najczęściej podawanej odpowiedzi umiarkowanie pozytywnej, są grupą (w ogólności) nie darzącą zaufaniem sądownictwa.

Analizując powyższe wyniki badacz dochodzi do interesującej konkluzji, jakoby wśród skrajnych grup majątkowych, których dochód oscyluje poniżej 999zł netto oraz powyżej 4000 zł netto, przeważały negatywne nastroje związane z zaufaniem do władzy sądowniczej, zaś w grupach pośrednich przeważały tendencje (nastroje) odwrotne (pozytywne). Przyczyny zjawiska negatywnego nastawienia ankietowanych można by upatrywać w przykrych doświadczeniach występujących częściej

w mniej zamożnych społecznościach, zagadnieniem (póki co) niewyjaśnionym jest kwestia negatywnego nastawienia do sądów osób zamożnych.

Ostatnią omawianą zmienną w przedmiotowym zestawieniu jest stosunek zaufania do władzy sądowniczej a wielkość miejscowości będąca miejscem zamieszkania poszczególnych grup respondentów. Klasyfikacja miejscowości względem wielkości została przez Ibris określona miarą ilości mieszkańców. Instytut zdecydował się na wyodrębnienie wsi, małych miast do 50 tys. mieszkańców, średnich miast od 50 do 250 tys. mieszkańców, dużych miast od 250 do 500 tys. mieszkańców oraz metropolii powyżej 500 tys. mieszkańców.

Wśród mieszkańców wsi, przeważająca ilość respondentów wykazuje zdecydowane zaufanie do władzy sądowniczej, aż 45% wyraża skrajnie pozytywną opinię. Umiarkowane zaufanie reprezentuje 18%, zaś obojętny stosunek wyraża jedynie 5% respondentów. Za umiarkowanie negatywnym stosunkiem opowiada się 14% ankietowanych. Skrajnie negatywny stosunek wyraża 18% ankietowanych. Na podstawie wyników badań można stwierdzić, iż mieszkańcy wsi wykazują bardzo wysoki poziom zaufania do sądownictwa.

Następną omawianą grupą są mieszkańcy małych miast, do 50 tys. mieszkańców. Najpopularniejszą opinią wśród respondentów jest umiarkowany optymizm – aż 69% ankietowanych na pytanie dot. zaufania do władzy sądowniczej odpowiedziało „Raczej ufam”, co stanowi nie tylko najwyższy wynik spośród podanych odpowiedzi w danej grupie ale i najwyższą wartość wśród odpowiedzi wśród wszystkich aglomeracji. Interesującym faktem jest, że skrajnie pozytywną opinię o władzy sądowniczej przedstawia 15% respondentów omawianej grupy, co ukazuje (mimo znacznego poziomu zaufania) większy dystans do sądownictwa respondentów pochodzących z aglomeracji miejskich, aniżeli respondentów pochodzących z aglomeracji wiejskich. Obojętny stosunek wykazała (jak w przypadku aglomeracji wiejskich) niewielka grupa respondentów- jedynie 8%. Zjawiskiem wartym uwagi jest fakt, iż żaden respondent wywodzący się z małego miasta nie wypowiada się skrajnie negatywnie w kontekście zaufania do władzy sądowniczej, żaden z respondentów omawianego zbioru nie wybrał również odpowiedzi „trudno powiedzieć” co stanowi pozytywny przejaw świadomości prawnej wśród mieszkańców małych miast.

Kolejną omawianą grupą są mieszkańcy średnich miast od 50 do 250 tys. mieszkańców. W tej grupie dominuje (tak jak w przypadku małych miast) umiarkowanie pozytywny stosunek do władzy sądowniczej – 37% respondentów na pytanie dot. zaufania do władzy sądowniczej udzieliło odpowiedzi „raczej ufam”. Za skrajnie wysokim zaufaniem opowiedziało się 10% opiniodawców. Umiarkowany pesymizm wykazuje 28% ankietowanych, zaś skrajnie negatywne zdanie reprezentuje jedynie 5% badanych, co stanowi najniższą wartość wśród danej zmiennej. Za stanowiskiem obojętnym opowiada się 28% mieszkańców średnich miast, zaś 3% udzieliło odpowiedzi „trudno powiedzieć”.

Następny przedział zastosowany przez badaczy Ibis dotyczy mieszkańców dużych miast od 250 do 500 tys. mieszkańców, dominującą odpowiedzią wśród respondentów tej grupy jest obojętne nastawienie do władzy sadowniczej oscylujące w okolicach 45%. Zwrócić uwagę należy na brak odpowiedzi skrajnie pozytywnej w kontekście zaufania do wymiaru sprawiedliwości, która występowała w poprzednio omawianych grupach. Drugą pod względem częstotliwości udzielaną odpowiedzią było umiarkowane zaufanie do sądownictwa, wynosiła ona 27%. Za umiarkowanie niskim zaufaniem opowiedziało się 18% respondentów. Skrajnie negatywne nastawienie wykazało 9%. Żaden z ankietowanych nie miał wątpliwości co do osobistego stosunku względem zaufania do władzy sądowniczej, co ukazuje brak odpowiedzi „trudno powiedzieć” (tak jak w przypadku wsi i małych miast).

Ostatnią omawianą grupę reprezentują opiniodawcy pochodzący z metropolii powyżej 500 tys. mieszkańców, wśród nich dominuje umiarkowanie negatywny stosunek do władzy sądowniczej wynoszący 30% oraz skrajnie negatywny stosunek (niewiele odbiegający od umiarkowanie negatywnego) wynoszący 27%. Oznacza to, że w grupie jako zbiorowości wysypuje ogólnie negatywnie nastawienie, które nie występowało w poprzednich zestawieniach. Jedynie 6% respondentów udzieliła skrajnie pozytywnej odpowiedzi, dwukrotnie więcej respondentów (12%) na pytanie dot. zaufania do sądów udzieliła odpowiedzi umiarkowanie pozytywnej. Obojętny stosunek wykazało 15% respondentów, zaś brak zdania występował u 9%, co stanowi najwyższy odsetek w porównaniu do innych aglomeracji.

Na podstawie powyższych badań należy stwierdzić, że najniższym stopniem zaufania do sądów charakteryzują się bezsprzecznie osoby (głównie mężczyźni) w wieku od 55 do 64 lat (jednakże we wszystkich grupach wiekowych z wyjątkiem grupy młodzieżowej [od 18 do 24 lat] poziom negatywnego stosunku wynosi ponad 30%) zamieszkujące Metropolie powyżej 500 tys. mieszkańców (57% ankietowanych pochodzących z dużych miast cechuje negatywny stosunek do sądów) oraz będących w trudnej sytuacji finansowej (53% osób, których dochód netto nie przekracza 999 zł charakteryzuje się negatywnym stosunkiem do sądownictwa).

Badania przeprowadzone przez Ibris mimo, że niezwykle obszerne i oddające w dużej mierze nastroje społeczne w kraju nie biorą pod uwagę istotnej kwestii dotyczącej uprzedniego kontaktu z wymiarem sprawiedliwości a ogólnego stosunku do polskich sędziów. Powyższą problematykę poruszyło w swoich badaniach przeprowadzonych w marcu 2017 roku Centrum Badania Opinii Społecznej (dalej CBOS)¹².

W ramach krótkiej analizy porównawczej wyników badań przeprowadzonych przez Ibris we wrześniu 2016 r. a badaniami przeprowadzonymi przez CBOS rok później (marzec 2017) należy zwrócić uwagę na różnice w ogólnym nastawieniu

¹² R. Boguszewski, *Społeczne oceny wymiaru sprawiedliwości*. Komunikat z Badań nr. 31/2017 Centrum Badania Opinii Społecznej.

Polaków do sądów. W badaniu przeprowadzonym we wrześniu 2016 r.¹³ respondenci w 12,9% wyrażali skrajnie pozytywne nastawienie do sądownictwa, umiarkowany optymizm wykazywała największa grupa bowiem aż 31,5% ankietowanych. Obojętny stosunek wyraziło 18,2% opiniodawców co stanowiło trzecią wśród najczęściej udzielanych odpowiedzi. Umiarkowanie negatywny stosunek wykazało aż 22,5% respondentów co stanowiło drugą najczęściej wybieraną odpowiedź, skrajnie negatywny stosunek wyraziło 12,3% ankietowanych co w przybliżeniu odpowiada stosunkowi skrajnie pozytywnemu. Zdania nie wyraziło 2,6% respondentów. Podsumowując ogólne wyniki badań można stwierdzić, że pozytywny stosunek do sądów reprezentuje 44,4% opiniodawców, neutralny 18,2% a negatywny 34,8% ankietowanych.

Porównując przedstawione wyniki do analizy badań przeprowadzonych przez CBOS w roku następnym należy zwrócić uwagę na zachodzące zmiany oraz ich kierunek. Pozytywny stosunek przedstawiało 22% respondentów, co porównując do wcześniej przeprowadzanych badań stanowi spadek o 22,4%. Obojętny stosunek w badaniu przeprowadzonym przez Ibris wykazywało 18,2% co stanowi 26,8% różnicę w stosunku do badań przeprowadzonych przez CBOS, w przypadku zaś opinii negatywnych różnica (34,8 ibris/24 cbos) okazała się najmniejsza bowiem wynosiła 10,8%, i stanowiła ona o zmniejszeniu się negatywnej postawy wobec sędziów, pomiędzy rokiem 2016 a 2017. Analizując powyższe wyniki można by dojść do wniosku, jakoby trend w społeczeństwie zakładał zbliżenie się do obojętnego stosunku względem sądów. Zdaniem autora jednak nie można stwierdzić powyżej przedstawionego wniosku jako faktu społecznego, mając na względzie metodologię badawczą i inny sposób prowadzenia badań przez odrębne instytuty, fakt ten jednak nie oznacza, że wyciągnięte wnioski z danych opartych na poszczególnych (konkretnych) wynikach mogą okazać się błędne, wręcz przeciwnie, należy jedynie wziąć pod uwagę pewne różnice w metodologii badawczej, co nakazuje szczególną ostrożność przy analizie porównawczej, wykonywanej na podstawie (tych) dwóch źródeł.

Kluczowym zagadnieniem w badaniach przeprowadzonych przez CBOS a pominiętym w badaniu przeprowadzonym przez Ibris jest zastosowanie zmiennej określającej osobisty kontakt z wymiarem sprawiedliwości a stosunek do polskich sędziów. Analizując wyniki, należy zwrócić uwagę, że respondenci mający osobisty kontakt z wymiarem sprawiedliwości co do zasady charakteryzują się lepszym stosunkiem do polskich sędziów, pozytywny stosunek wykazuje 24% respondentów, za stosunkiem obojętnym opowiada się 42%, zaś stosunek negatywny reprezentuje 29% ankietowanych. W przypadku osób niemających osobistego kontaktu z sę-

¹³ https://www.ibris.pl/Polacy_bardziej_ufaja_sadom_niz_politykom_2/ (dostęp: 10.06.2018 r.).
<https://docs.google.com/spreadsheets/d/1X2AEbZmWn9N86dmlP4qgrQ4yAMynmzfHaH0mgImsIe0/pubhtml#> (10.06.2018 r.).

dziemi 22% respondentów wykazuje pozytywny stosunek, stanowisko obojętne przyjmuje 46%, zaś negatywnie do polskich sędziów odnosi się 22% ankietowanych. Dość oczywistą zależnością jest zależność w ilości respondentów mających i niemających osobistego kontaktu z sądami a brakiem ustosunkowania się do działania sądów, otóż 5% respondentów mających osobisty kontakt z wymiarem sprawiedliwości udzieliła odpowiedzi „trudno powiedzieć” a dwukrotnie więcej (10%) tej samej odpowiedzi padło w grupie niemających osobistego kontaktu z wymiarem sprawiedliwości.

Na podstawie przeprowadzonych badań przez Ibris zauważyć można, obszary społeczne, w których konieczne jest podjęcie kroków w celu zwiększenia zaufania do instytucji sądownictwa w Polsce. Krokami, które mogłyby podjąć samorząd sędziowski byłoby bez wątpienia bezpośrednie zwrócenie się do mniej zamożnych obywateli wielkich aglomeracji w celu rozpoczęcia procesu poszerzania świadomości prawnej, przybliżenia wizerunku sędziego jako podmiotu stojącego na straży wartości powszechnie uznawanych jako pozytywne, takich jak uczciwość oraz sprawiedliwość.

Wyniki badań przeprowadzonych przez CBOS również zmuszają do wyciągnięcia niepokojących wniosków. Przede wszystkim zauważalny jest wzrost negatywnych opinii wśród respondentów mających osobisty kontakt z wymiarem sprawiedliwości (z 22% do 29%), w omawianym przypadku zwrócić uwagę na wzrost pozytywnych opinii, jednakże jest on kilkukrotnie niższy aniżeli w przypadku odwrotnym, różnice te wynikają z rozłożenia się odpowiedzi obojętnych oraz „niezdecydowanych” udzielanych przez respondentów niemających kontaktu z wymiarem sprawiedliwości na odpowiedzi skonkretyzowane padające częściej u ankietowanych mających osobisty kontakt z omawianą instytucją. Niepokojąca jest jednak negatywna tendencja udzielanych odpowiedzi oznacza bowiem, że nie tylko szeroko pojęte media oraz inne czynniki kreujące wizerunek polskiego sądownictwa wpływają na jego negatywne postrzeganie, ale same uczestnictwo w procedurach sądowych pozostawia przeważający negatywny (lub obojętny) wydzźwięk.

Biorąc pod uwagę narastające tendencje negatywnej oceny polskiego sądownictwa przez społeczeństwo bez podjęcia natychmiastowych działań przez samorządy sędziowskie a także instytucje publiczne, poparcie dla sądów w tym wiara w ich odrębność oraz niezawisłość w społeczeństwie może zmaleć do tak niskiego stopnia, że realizacja wymiaru sprawiedliwości może zostać zagrożona.

BIBLIOGRAFIA

- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Warszawa 2012.
- Boguszewski R., *Spoleczne oceny wymiaru sprawiedliwości*. Komunikat z Badań CBOS 2017, nr 31.
- Bosek L., Safjan M. (red.), *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, Warszawa 2016.
- Bosek L., Safjan M., L. (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016.
- <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1X2AEbZmWn9N86dmlP4qgrQ4yAMymzfhH0mgImsIe0/pubhtml#>.
- https://www.ibris.pl/Polacy_bardziej_ufaja_sadom_niz_politykom_2/.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483.
- Masternak-Kubiak M., [w:] H. Haczkowska (red.), *Konstytucja RP. Komentarz*.
- Rocznik Demograficzny*, Główny Urząd Statystyczny, 2017.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej* 2017, nr 83.
- Wyrok TK z dnia 19 lipca 2005 r., K 28/04, Legalis nr 69675.

SUMMARY

Considerations regarding the judiciary in Poland should begin with the constitution, which is the Constitution of the Republic of Poland of April 2, 1997, the principles of separateness and independence of courts and tribunals contained in it constitute the foundation of the justice system. The activity of the justice system is subject to social evaluation, and its direction undoubtedly affects the quality and fluency of the judicial function, which is justice. The present contribution is aimed at analyzing social opinions about the judiciary in Poland, identifying the most sensitive areas, demonstrating current trends in the society affected by the crisis of the judiciary, and presenting proposed steps that may be implemented by the judges' self-government or other public institutions in order to restore confidence in the judiciary, which as a consequence will enable the proper implementation of the constitutional principle that determines the independence and independence of the courts of the Republic of Poland.

Keywords: Constitutional law, principle of separateness and independence of courts and tribunals, sociology of law, social opinion, crisis of the Polish judiciary.